

Наомі Фонтен

**КУЕССІПАН
ТОБІ
•
МАНІКАНЕТІШ
МАЛЕНЬКА МАРГАРИТА**

---

*З французької переклав
Ростислав Немцев*

ВИДАВНИЦТВО АНЕТТИ АНТОНЕНКО
ЛЬВІВ

УДК 821.133.1(71)
Ф-75

Наомі Фонтен
КУЕССИПАН. ТОБІ
МАНІКАНЕТІШ. МАЛЕНЬКА МАРГАРИТА

Романи

З французької переклав Ростислав Немцев

Перекладено за виданням:

Naomi Fontaine

KUESSIPAN À TOI

MANIKANETISH

Petite Marguerite

MÉMOIRE D'ENCRIER

1260, rue Bélanger, bur. 201 • Montréal • Québec • H2S 1H9

Tél. : 514 989 1491

info@memoiredencrier.com • www.memoiredencrier.com

© 2017 Éditions Mémoire d'encrier inc.

Tous droits réservés

ISBN 978-2-89712-489-2 (Papier)

«Куессіпан» — зворушлива книжка, яка знайомить нас із повсякденним життям індіанської резервації інну. Граційною і точною мовою Наомі Фонтен описує цю екзотичну для європейського читача реальність. Мовою інну «куессіпан» означає «тобі» або «твоя черга». Місця й обличчя, знайомі й улюблені. Мисливці-кочівники. Ностальгічні рибалки. Портрети. Ритуали.

Роман про чоловіків і жінок, які щодня борються за власну історію. Оповідь в «Маніканетіші» йде від імені вчительки французької мови в індіанській резервації на березі ріки Святого Лаврентія. Про свій світ, про своїх учнів, які прагнуть узяти на себе відповідальність за власне життя. Тихо і поліфонічно про боротьбу й надію.

Усі права застережено. Жодну частину цього видання не можна перевидавати, перекладати, зберігати в пошукових системах або передавати в будь-якій формі та будь-яким засобом (електронним, механічним, фотокопіюванням або іншим) без попередньої письмової згоди на це **ТОВ «Видавництво Анетти Антоненко»**.

KUESSIPAN À TOI: © 2021, Éditions Mémoire d'encrier, inc.

MANIKANETISH Petite Marguerite: © 2021, Éditions Mémoire d'encrier, inc.

This edition is published by arrangement with Mémoire d'encrier in conjunction with its duly appointed agent Books And More Agency #BAM, Paris, France. All rights reserved

ISBN 978-617-553-038-2

© Ростислав Немцев, український переклад, 2023

© «Видавництво Анетти Антоненко», 2023

КУЕССИПАН*

ТОБІ

*Матері, яка розуміла
Люсіль — за дружбу
Маркорелю, моїм вішам*

---

* Kuessipan (інну) — тобі. Тут і далі прим. перекл.

Кочівник

Я придумувала життя. Чоловік у тамбурі нічого не говорив про себе. Я вгадувала сюжет по його натруджених долонях, його згорбленій спині. Він бурмотів щось старою, далекою мовою. Я вирішила, що все про нього знаю. Чоловік, якого я вигадала, мені подобався. Я прикрасила його, оте інше життя. Мені хотілося бачити красу, хотілось її створювати. Змінювати природу речей — самі речі не хочеться називати, — щоб бачити, як вуглинка і досі жевріє у серці перших жителів. Гордість — це символ, біль — це ціна, яку я не хочу платити. Але поза тим я придумую. Створюю несправжній світ. Перероблену резервацію, де діти граються надворі, де матері народжують дітей, щоб їх любити, де підтримують виживання мов. Мені хотілось би, щоб про такі речі було легко говорити, легко їх рахувати, викладати на сторінці, не сподіваючись ні на що, крім як бути зрозумілою. Та хто захоче читати такі слова, як наркотик, інцест, алкоголь, самотність, суїцид, безгрошів'я, непокриті чеки, насильство? Мені боляче, а я ще нічого не сказала. Ні про кого не говорила. Я не наслідуюсь.

Туман. Недостатня видимість змушує водія уповільнитись. Іноді задіяти габаритні вогні. Щоб допомогти одне одному, щоб краще орієнтуватися. Шосе вологе. Ми не наважуємось на обгін. Ніч, видно краще, коли увімкнено лише нижні фари. Все триває недовго. Кілька хвилин, годину.

Він каже:

— Вранішній туман означає, що день буде сонячний, а вечірній — що завтра буде дощ.

Вони звинувачували туман. Звичайний туман травневого вечора. Вологий вітер з моря штовхає сірі хмари на дорогу, що з'єднує Уашат і Мані-утенам*. То мав бути щільний, непроглядний, непроникний туман. То мала бути чорна, темна, безмісячна ніч. Не мало бути автомобілів. Він мав бути один на дорозі, орієнтуватися на ній, продавлювати вологе повітря. Деревя й стовпи мали ховатися за суцільною сірістю. Страх, недостатній досвід, швидкість, зухвалість, неусвідомлене, як з'їзд із траси.

Я завжди боялася кермувати в тумані.

---

* Uashat, Mani-utenam — назви резервацій у регіоні Північний берег, Квебек, неподалік від міста Сет-Іль.

Хотілося, щоб ви знали її, дівчину з круглим животом. Ту, яка сама роститиме своїх дітей. Яка кричатиме на свого хлопця, що він її зрадив. Яка самотньо плакатиме у своїй вітальні, яка мінятиме підгузки все своє життя. Яка в тридцять років шукатиме роботу, яка закінчить старшу школу в тридцять п'ять, яка почала жити занадто пізно, яка помре занадто рано, повністю виснажена й незадоволена.

Ясно, що я збрехала, що накинула білу вуаль на те, що було брудним.

Автомобільна аварія. Думка, що втратила дитину. Зневага щодо інну. Смерть. Відсутність батьків. Білі сім'ї на Півночі. Вбогість моєї кузини, неможливість для мене допомогти їй. Погане поводження з дітьми. Критика з боку моєї матері. Габріель, коли він не говорить. Фільми, занадто гарні, щоб бути правдивими. Гноблення. Несправедливість. Жорстокість. Самотність. Пісні кохання. Помилки, яких не можна вибачити. Діти, які ніколи не народжуються.

Або: сіра шкіра хлопця, занадто молодого для дерев'яного лакованого ящика з позолоченими ручками. Його очам, що сплять, і роту з тонкими губами властива невиразність мертвого обличчя. Покладені на ящик квіти обрамляють написані на шматку дерева молитви — я завжди поруч...

Я ненавиджу мертві обличчя. Їхні безтурботні риси. Їхні заплющені очі. Абсурдність холодної шкіри у макіяжі тонів — сумних, листопадових, коли довкола сіро. Я не виношу зморшки, яких уже немає, душу, яка зникла, забираючи з собою саме існування подиху. Я ненавиджу на них дивитися. Звичай каже, що я маю залишатися біля них. Я помираю від того, наскільки вони бридкі, оті чоловіки з потухлим поглядом.

Чому в їхніх очах не відбиватиметься моє обличчя? Хотілось би, щоб їхні змовклі навіки вуста сказали мені, що я на них схожа.

Малими ми гралися разом на літніх канікулах. Ти була тоншою, білішою, сором'язливішою від мене. Ти вдягнена в червону футболку, завелику для тебе, а я — в білу сорочку поверх жовтої майки. То був сезон довіри, нерозсудливості, дитячих зваб. Ми були занадто дурними, щоб вірити в кохання. Ти часто залишалася ночувати у мене. Як сестра.

Літа спливали. Якось увечері ти прийшла в сльозах. Я пригадую, ти щось пояснювала, ми не розуміли. Я плакала, не знаючи чому. Ми заснули одна біля одної, сон без снів. Від якого набрякають очі. Твоя мати знову почала пити.

Наступного дня тебе поселили в однієї з наших тіток. Надзвичайні заходи. Того дня ти сміялася. Ззовні нічого не було помітно. Я молила Ісуса, у своїй голові, дуже швидко, щоб ти не помітила.

Я знаю, що світ несправедливий.

Чому? Ніч, вона спить важким сном, який уткнув її лобом у дюни її ж подушки. Вона напружується, щойно хтось підвищує голос. Страх переслідує її у материнських снах. Вона плаче, й ніхто її не втішає. Вона забуває. Вона сміється.

Я хотіла їй сказати, що я знаю. Чому я мовчу.

Тиша. Я хотіла б написати тишу.

За ним іде дитина й уважно на нього дивиться. Через його вроду й срібні каблучки, що прикрашають його пальці, так він сам собі каже. Він посміхається хлопчикові, питає, хто його батько. Той відповідає: «У мене немає батька».

Він висловлює жаль. Йому варто було б запитати, хто його мати.

Усі знають, що він підфарбовує своє сиве волосся. Каблучки на його пальцях подзенькують, коли він одягає шкіряний піджак з бахромою, який використовує як привід, щоб повільно кататися по резервації. У нього темний відтінок шкіри, як у всіх, хто зловживає алкоголем, хто працює під сонцем, хто старіє. Зморшкуваті щоки, лоб, долоні. Він каже: «Я все зробив по життю». Тирада кравця, працівника лісу, рибалки, мисливця, заправника, монтажника ліній, лісоруба, столяра. Він збільшує ряди безхатченків. У нього надломлений сміх через куріння. Коли він так спілкується, то говорить французькою — мовою, яка сама ковзає йому на язика і розвіює його напускну самовпевненість.

Він живе в однієї зі своїх сестер. Займає найбільшу кімнату в напівпідвалі. Для зручності у нього є повна коробка DVD, полиця, на якій тісняться флакони парфумів, довге дзеркало, домашній халат у клітинку, ковбойські чоботи, постійно заправлене ліжко, що стоїть ідеально по центру стіни.

Цього ранку він іде з дому без своєї атрибутики підстаркуватого підлітка. Він лісник на службі Ради громади*. В дерев'яній хатині на березі річки Муазі він рахує улов, контролює рибалок — тих, хто не інну**. Три місяці роботи і дев'ять місяців безробіття. За кілька днів він повернеться до сестри, щоб помитись у душі. І йде знову, нарешті почувавши себе чоловіком як духом, так і тілом.

---

* Conseil de bande — Рада виборних представників громади в поселеннях і резерваціях Перших Націй Канади.

** Innu — інну, один із народів Перших Націй, мешкає на північному сході Квебеку, Канада.

Листи до моєї дитини. До матері. До старшої сестри. До Люсі. До Жана-Іва. До освітнього офіцера Ради громади в Ушаті й Мані-утенамі. До молодшої сестри. До Прем'єр-міністра Квебеку. До брата.

До Габріеля. До мого старшого кузина Люка. До Ніколя Д. До Вільяма, але не до принца. До жорстокого світу. До мого народу. До батька М. До засмучених людей. До дітей майбутнього.

Дороги не схожі одна на одну. Та, яка веде на північ. Та, яка веде у зворотний бік. Горбкуваті, повно куряви, повно землі, з дірками й закрутами, в які входиш повільно. Асфальтовані. Зі смугами, які приводять туди, куди треба, без можливості об'їзду, зі сповільненням руху в часи пік. Ті, які ізольовані, ті, які мріють, щоб ними проїхали, ті, які просто кудись ведуть, бо ними мало їздять.

Дорога, якою він слідував від початку осені аж до першого снігу, приводила його до його хатчини, без жодних об'їздів, якщо не враховувати того, що проклав дикобраз, який випадково зустрівся на шляху, тож треба було зупинитися, щоб його вполювати. Три години хаосу задля усамітнення коло озера, занадто гарного, у сто разів кращого від інших невідомих видовищ. Там і була його земля. Занадто старий, щоб полювати, але не настільки, щоб цю землю закинути, він жив там, як живуть у кутку вітальні, в тиші, але завжди задоволений тим, що він у себе вдома. Він і був удома. На природі, поряд з безконечністю, яку пропонує небо у вечір повні, близький до сили Творця. Навіть якщо його тіло постаріло, воно ще досить сильне, щоб протистояти і виживати. Він був тут, як затверділа зморщена кора. Він збудував першу хатину, після якої з'явилося багато інших. Він був тут, вимогливий до землі, яка завжди давала йому все. Він, хазяїн власного коріння, смиренний перед красою безхмарного жовтневого вечора. Золотаві сугінки. Вдячний зможі бачити своїх онуків, що граються гіллям і піском. Він був обіцячкою тих, кого ми не повинні ніколи кидати на

нерівній курній дорозі, особливо восени, особливо заради нас самих.

Кочівник: мені подобається сприймати такий спосіб життя як природний.

Уашат

Він каже: сумна пісня, наче крик серця. Схожий на блюз. Мова інну майже співоча, з повільними інтонаціями, які ми продовжуємо подихом. Недостатність голосних робить мову непроникною, як нагадування про природу, твердість, кору й пір'я.

Neka — моя мати. Mashkuss — ведмедик. Nikuss — мій син. Mikun — перо. Anushkan — малина. Auetiss — дитинча бобра. Ishkuess — дівчина. Nitinish — моя донька. Tishiuetin— північний вітер. Mishtapeu — велика людина. Menutan — дощ. Shukapesh — міцний чоловік. Kanataushiht — мисливець. Pishu — рись. Kakuss — дитинча дикобраза. Kupaniesh — людина, яка працює. Tshishteshinu — наш старший брат. Tshukuminu — наша бабуся. Nuta — мій батько.

Чування пізні, бо проходять після заходу сонця. Пицання радіо, яке випроваджує чоловіків. Мотосани висвітлюють снігу рівно стільки, щоб не застрягнути. В медвежій зимовій тиші вони гарчать. Цієї ночі то було не місто і не літаки, що забарвлювали небо у ніжний фіалковий колір, який лукаво б'є на сполох. Очі маленьких дівчаток дякують за змогу побачити це.

Зелений будинок. Червоні та сині сирени стукають у скло на дверях. Скло запітніло через задуху, ту, яка в будинку, і через прохолоду, ту, яка знадвору. Згряя б'є на сполох, ледве не конає. Вони стоять одне проти одного, як і всі інші за ними. Вони кричать, щоб вимкнули сирени. Вони нічого не бояться.

Дівчата самі, вони бояться ночі. Двері замкнені, вікна зачинені, навіть у червні. Але огорожа нікому не завадить пройти. Знадвору чути галас. Сині й червоні сирени, які безупинно крутяться, не лякають нікого, крім юних дівчат, що принишкли за стінами і спостерігають, а самі не показуються.

Всього кілька метрів. Сирени не спрацьовують. Сирени нікого не лякають.

Ніч — час, коли люди роздягаються.

Верх і низ тіла оголяються. Червонястість щік. Тепло та сліз. Мрії, які ми даруємо зі стуленими вустами. Не боятися. Пісок, на якому сплять. Бруд. Інші, ті, які йшли повз. Сп'яніння. Почервонілі очі. Забудькуватість. Уночі не видно нічого, крім того, до чого можна доторкнутись руками.

Тінь. Відбиток людини. Ти. Худий, щоки запалі, погляд бігає і не бажає зупинятися, як не хочеш зупинитись і ти сам. Плечі стомлені, слабкі. Блідість. Два зуба випали. Посмішка, яка не сміється, сором'язлива, збентежена, стурбована тим, що скажуть люди. Твої очі, їхня форма, їхній темний колір, суперечність між красою і стражданням.

У великих містах набагато легше бути ніким. Усі ті люди, з якими ти зустрічаєшся, нічого про тебе не знають. Дивляться неухважно. Думають про щось інше. Всього лише кілька місяців, як ти поїхав зі своєї резервації, із села, яке знає тебе, твою сім'ю, твоїх друзів, щоб оселитися незнайомцем у нетрях цього міста. Твоя квартира належить тобі, квартира й уживані меблі, які ти купив за безцінь. Круглий дерев'яний стіл у кутку кухні. Два порожніх стільця. Синій фетровий диван. Холодильник, який гарчить і морозить продукти замість того, щоб їх охолоджувати. У спальні є вікно, яке виходить на фасад сусіднього будинку. Ніч, ти чуєш шум автомобілів, які проїжджають трасою. В цьому різниці з тим місцем, звідки ти приїхав.

Там узимку вітер сухий і крижаний. Море, де ріка перетікає в океан. Твій будинок звели на затоці. Піщана затока, шість місяців на рік укрита снігом. Є ліс, кілька ялиць та ялин. Пляж і острови. І багато дітей, тому чути сміх і плач. Будинки прямокутні, з піском біля входу, дерев'яним парканом і дверима, які ніколи не замикаються, хіба що вночі або ж коли нема господарів. Ніхто не стукає в двері, перш ніж зайти, всі звикли до тепла вогнища і м'якої тканини намету. Стукатиме лише чужинець. Але вони тут рідкість. Не заглиблюються в резервацію.